

REMZİ OĞUZ ARIK VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

PROF. DR. A. OSMAN UYSAL*

Bizim tarihimizde millet bilincinin ortaya çıkışının, dünya uygarlığında rol oynamış diğer toplumlara nazaran çok geç olduğunu ileri sürmek mümkündür. Kadim bir tarihe ve köklü bir dile sahip olmamıza rağmen, millî kimliğimizi idrak ve sahiplenme konusundaki kayda değer çabaların ancak 19. yüzyıl sonlarında başladığını gözlemek hazindir. Binlerce yıllık derin tarihlerinin içinde Türk soylu halkların millet bilincine ne zaman ve ne kadar ulaştıklarını tespit etmek başına bir araştırma konusu ve sorunudur. Bununla birlikte Türklerin arasında ortaçağda İslam dinini kabul edip Batıya doğru yayılarak Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarını kuranların yerleştiği coğrafyada -geç de olsa- millet bilinci doğabilmiş ve gelişme kaydedebilmiştir.

Söz konusu coğrafyada bu sürecin işleyebilmesi ve olgunlaşabilmesi asırlara sığın tarihî gelişmelerin, zaferlerin, hezimetlerin, toplumsal sentezlerin, bütünleşme ve ayrışmaların sonunda gerçekleşebilmiştir. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerini ihtiva eden uzun tarihî süreç boyunca Türklerde millet, milliyet gibi kavramsal algıların tespit ve analizine girişmeye kalkışmak bu yazının amaç ve boyutlarını açacaktır. Bu nedenle sadede gelip esas itibarıyla Tanzimat Fermanı'nın (1856) ardından Osmanlı aydınları arasında zuhur eden Osmanlılık, Garpçılık,

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi.

Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde ortaya çıkan Türkçülük hareketinin 20. yüzyılda "Türk milliyetçiliği" kavramı altında tarif edilebilecek gelişim seyri içinde özel bir yere sahip olduğuna inandığımız Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık (1899-1954); görüş ve düşünceleriyle Türk fikir ve siyasi hayatında derin izler bırakmıştır.

İslamcılık gibi fikir akımları arasında giderek daha çok rağbet görmeye başlayan Türkçülük akımının Cumhuriyet Türkiye'sindeki gelişim seyri içinde önemli yere sahip bir şahsiyete odaklanmaya çalışacağız. Bu kişi Remzi Oğuz Arık'tır.¹

Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde ortaya çıkan Türkçülük hareketinin 20. yüzyılda "Türk milliyetçiliği" kavramı altında tarif edilebilecek gelişim seyri içinde özel bir yere sahip olduğuna inandığımız Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık (1899-1954); görüş ve düşünceleriyle Türk fikir ve siyasi hayatında derin izler bırakmıştır. Onun milliyetçilik anlayışı ve Türk milliyetçiliği içindeki yeri hususlarında kendi makale ve kitaplarının yanında, hakkında yapılmış araştırma ve yayınlardan da fikir edinebiliyoruz.²

Kozan'ın Kabaktepe köyünde doğan Remzi Oğuz Arık, adındaki rumuzdan da anlaşılacağı gibi Oğuz boylarından Farsak aşiretine mensuptur. İlk çocukluk yıllarını mütevazı şartlar içinde geçiren Remzi Oğuz'un çocukluk ve gençlik yılları Osmanlı imparatorluğunun en sıkıntılı, kanışık, savaşlar, yenilgiler ve çalkantılarla dolu dönemleridir. Bu yıllar içinde onun kişiliğine yön veren olgular arasında "gurbet" hemen göze çarpar. İlk gurbet yıllarını Balkanlarda geçiren Remzi Oğuz Selanik ve İşkodra'da ilk ve orta dereceli tahsilini yapmaya çalışırken Balkan bozgunlarına şahit olur. Sonra

İstanbul'da öğrenimini sürdürürken bir yandan da geçimini sağlamak için çalışan Arık, İstanbul'da Mercan İdadisi, İzmit Sultanisi'nde okumuş, arkasından İstanbul Muallim Mektebi'ni bitirmiştir. O dönemin bir çok vatansveri gibi o da, yeni kurulmuş olan Türk Ocağı'na ilgi duymuş ve fikrî açıdan bu değerli kaynaktan beslenenlerden birisi olmuştur. O yıllardaki çerçevesiyle "Turancılık" adı verilen geniş Türk milliyetçiliği ülküsünün cazibesine kapılan Remzi Oğuz'un kişiliğinin gelişiminde; Türk Ocağı'nda yeşererek Türk Yurdu dergisiyle yayılan Türkçü görüşlerin büyük rolü olmalıdır.³ Aynı yıllarda tanışma fırsatı bulduğu şair Mehmet Emin Yurdakul'un ateşli şiir ve görüşlerinden etkilendiği anlaşılan Arık; Birinci Dünya Savaşı'nın acılarını çok derinden hissetmiştir. Çok istediği halde sağlık sorunları yüzünden askere alınmayanca Darü'l-Fünun'a girerek Felsefe bölümünü bitirir. Üniversitede okurken aynı zamanda bazı okullarda öğretmenlik de yapmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasını izleyen süreçte, Türkiye Cumhuriyeti'nin yurt dışına tahsil için göndereceği öğrenciler arasına girmeyi başaran Arık, 1926-1931 yılları arasında Fransa'nın Sorbon Üniversitesi'nde "Sanat Tarihi", Louvre Arkeoloji Enstitüsü'nde "Arkeoloji" ve Yaşayan Doğu Dilleri Okulu'nda "Arapça" öğrenimi görmüştür.⁴ Çocukluğundan itibaren vatan ve millet sevgisiyle yoğrulan Arık'ın kendine has idealistliği / ülkücülüğü Paris'teki öğrenim yıllarında da dikkati çeker. Devlet bursuyla öğrenim görmeye gelmiş olan Türkleri derleyip toparlayarak Türk talebe cemiyetini kuran Arık, gençlerin vatansever bilinçle öğrenimlerini tamamlayarak bir an önce ülkelerine hizmete koşmalarını arzu etmiştir. Kendisiyle birlikte Paris'te öğrenim gören Nurettin Topçu'nun onun hakkındaki şu sözleri, bu kendine özgü aydını bir ölçüde tanımlar:

"....garbdan makine, manikür, kıyafet, ne varsa getirdik; hattâ ilmî eserleri de naklettik. Yine de kurtuluş alâmetleri yok! Neydi bunun sebebi? Otuzyedinci sene evvel Remzi Oğuz denen hârikülâde erkân-ı harbi Paris'te tanışım ile bu muamma bende çözüldü: Biz o zamana kadar Paris'i Anadolu'ya getirmişiz. İstilâ bizi sakatlamış. Remzi Oğuz Anadolu'yu Paris'e götürmüştü. Tıpkı Kudüs'ten çıkan Sen Pol'le Sen Piyer, biri ruhu İsa'yı Atina'ya, öbürü Roma'ya nasıl götürdüyse, Remzi Oğuz da Anadolu'yu Paris'e öyle götürmüştü. O bir havari idi..."⁵

1931 yılında öğrenimini tamamlayarak yurda dönen Remzi Oğuz Arık, modern Türkiye'nin yetiştirdiği donanımlı bir arkeolog olarak ülkesine hizmete başlar. Ankara'da Arkeoloji ve Etnografya Müzesi idareciliğinin yanı sıra çeşitli kazılarda devlet komiserliği görevlerinde bulunur. Ülkeye dönüşünü takip eden yıllarda kendisi de arkeolojik kazılar üstlenir ve bunlar hakkında bilimsel niteliği hâlâ takdirle karşılanan yayınlar yapar. Türkiye'de, arkeoloji eğitimi görerek kariyer yapmış ilk Türk profesörü olarak tarihe geçen Arık, alanıyla ilgili uluslararası kongrelerde de ülkeyi başarıyla temsil eder. 1939 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji kürsüsüne tayin edilir. 1942'de DTCF'den ayrıldıktan sonra 1949

O dönemin bir çok vatanseveri gibi o da, yeni kurulmuş olan Türk Ocağı'na ilgi duymuş ve fikrî açıdan bu değerli kaynaktan beslenenlerden birisi olmuştur. O yıllardaki çerçevesiyle "Turancılık" adı verilen geniş Türk milliyetçiliği ülküsünün cazibesine kapılan Remzi Oğuz'un kişiliğinin gelişiminde; Türk Ocağı'nda yeşererek Türk Yurdu dergisiyle yayılan Türkçü görüşlerin büyük rolü olmalıdır.

Türkiye’de, arkeoloji eğitimi görenek kariyer yapmış ilk Türk profesörü olarak tarihe geçen Arık, alanıyla ilgili uluslararası kongrelerde de ülkeyi başarıyla temsil eder.

yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde İslam Sanatları Tarihi profesörlüğüne getirilir.⁶ Yayınlanmış eserlerinin kronolojisine bakıldığında, 1940 yıllardan itibaren bilim faaliyetlerini de sürdürmekle birlikte fikrî çalışma ve yayınlara daha fazla ağırlık vermeye başladığı dikkati çeker. Bu bağlamda milliyetçi çizgideki dergilere yazılar gönderirken; bir yandan da 1942-1944 yılları arasında çıkardığı Millet dergisinde aynı yönde ülke sorunlarını ele alan ve tartışan yazılar kaleme almıştır.⁷ 1944 yılında Türk milliyetçilerine karşı girişilen baskı ve sindirme operasyonları sırasında tutuklanmış olmasa da; Millet dergisinin yayını durdurmak zorunda kalan Arık; 1940’lı yılların sonlarına kadar ilmi ve fikrî görüş ve düşüncelerini

yayına dönüştürmeyi sürdürür. Fakat ülkesi ve milletin gelişmesi ve uygarlık yolunda ilerlemesi yolundaki ülkülerinin teoriden pratiğe geçirilmesi düşüncesiyle olsa gerek; 1950’de siyasete atılır ve Demokrat Parti’den Seyhan milletvekili olur. Lâkin Demokrat Parti’nin çizgisi ve politikaları, onun ideallerini karşılamaya yetmez. Bu nedenle birkaç idealist arkadaşıyla birlikte 1952 yılında Türkiye Köylü Partisi’ni kurar ve kuşkulu bir kaza sonucu vefat ettiği 1954 yılına kadar faaliyetlerini sürdürür. Onun vefatıyla 1954 seçimlerinde başarılı sonuç alamayan Türkiye Köylü Partisi 1957 seçimlerinden sonra Osman Bölükbaşı’nın Cumhuriyetçi Millet Partisi’yle birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adı altında siyasi varlığını bir müddet daha sürdürdü.

Yukarıda ana hatlarıyla hayatını özetlemeye çalıştığımız Remzi Oğuz Arık; bilim adamlığının ötesinde eşine az rastlanır ölçüde büyük bir ülkücü ve fikir adamıdır.⁸ Bu yönleriyle birlikte “edip” ve “öğretmen” vasıfları da unutulmamalıdır. Kendisinin düşünce dünyasını ve fikirlerini ortaya koyan makaleleri muhtelif dergilerde yayımlandıktan sonra “Coğrafya’dan Vatana” ve “İdeal ve İdeoloji” gibi başlıklar altındaki kitaplarda tekrar yayınlanmışlardır. Onun hayatına, yayın ve konferanslar yoluyla ortaya koyduğu görüş ve düşüncelerine bakıldığında; tüm benliğini milletine hizmet yoluna adanmış - Nurettin Topçu’nun deyişiyle bir havariyi andıran- büyük bir vatanseverin heybetiyle karşılaşılır. Remzi Oğuz Arık, seçkin bilim adamı kimliğinin yanında, Türk milliyetçiliği ülküsünün ve fikriyatının mimarlarından ve önderlerinden birisi olarak kabul edilir.⁹ onun fikir hayatının odak noktasını Türk milliyetçiliği teşkil eder. Bu yönüyle, Ziya Gökalp’ten sonra Türk milliyetçiliğine yeni bir yorum ve bakış açısı getiren fikir adamlarının başında sayılmıştır.¹⁰ Onun temsil ettiği milliyetçilik, bütün somut ve soyut unsurlarıyla birlikte doğal bir milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik yapay olarak inşa edilmemiştir.

Kişisel arzu ve isteklere göre şekillenmediği gibi, aynı isteklere göre de değişip bozulamaz. Söz konusu olan, gerçeklere dayanan ve tarihten beslenen bir milliyetçiliktir.¹¹ Başlangıçta neredeyse sınırsız bir Turan düşüncesiyle ateşlenen Türk milliyetçiliği, zamanla Ziya Gökalp'in nazariyesini özümsemiş ve daha gerçekçi temellere oturmuştur. Mehmet Kaplan'a göre; Anadolu insanını kan ve ateş içinde yakan İstiklâl Savaşı, Ziya Gökalp'in çizgisinden nispeten farklılık gösteren bu milliyetçilik anlayışını doğuran temel olgudur ve bu yeni anlayış en kuvvetli ifadesini Remzi Oğuz Arık'ta bulur. Remzi Oğuz Arık, milliyetçiliği soyut ilkelere değil, millet denilen sosyal varlığın tarih ve coğrafya içinde, asırlar boyunca büyük emek ve ızdırap çekerek kendi şahsiyetini bulma vâkiasına bağlar.¹² Onun milliyetçiliği üç boyutlu bir gerçekliği ifade eden vatan olgusu üzerine oturur. Basit bir coğrafyadan vatan mertebesine yükselen toprak, millet ve milliyetin de varlık kaynağıdır.

Başlangıçta basit ve zavallı bir toprak parçasından ibaret gibi görünen; dostun, düşmanın, insanın ve hayvanın kayıtsızca çiğneyip durduğu memleket coğrafyası gün gelir silkinir, canlanır ve kıymet kazanır. İşte o zaman insan; "...Boştur, verimsizdir, sarptır, çöldür diye horladığı, kayıtsızca çiğnediği bu toprakların her adımına, anaların ve illerin özene özene hazırladığı zekâlarını, yiğitlerini hesap aramadan kurban verir. Çiğnenen şey baş tâcı olmuştur; cansız ve tarafsız coğrafya vatan olmuştur." Fakat henüz bu coğrafya kararsız ve adı konmamış bir toprak parçasıdır. "...Ana ve babasını seçmekte, doğacağı yeri istemekte serbest olmayan çocuğun, iradesini kazanuncaya kadar geçirdiği müphem, karanlık, hatta adsız devre pek benzeyen bu coğrafya ve cemaat adsızlığı yavaş yavaş silinir. Nesiller orada yaşama ve mesut olma şartlarını parça parça yaratır ve sonra kütle ad alır, ayrı bir karakter kazanır. Coğrafya da ad alır. İnsan kütesinin bu adsız coğrafya üstünde yaşama ve mesut olma şartlarını yaratırken birleşmeleri, birleşik kütlelerin zaman içinde müşterek hareketleri, milletin ilk büyük şartını meydana getirir. Bu şart müşterek tarihtir. Bu andan başlayarak kütle de coğrafyaya damgasını vurmuştur. Artık bu kütle doğuşun karanlığını yırtmış; insan toprağın ve toprak insanın adını almıştır.

Remzi Oğuz Arık, seçkin bilim adamı kimliğinin yanında, Türk milliyetçiliği ülküsünün ve fikriyatının mimarlarından ve önderlerinden birisi olarak kabul edilir. onun fikir hayatının odak noktasını Türk milliyetçiliği teşkil eder. Bu yönüyle, Ziya Gökalp'ten sonra Türk milliyetçiliğine yeni bir yorum ve bakış açısı getiren fikir adamlarının başında sayılmıştır.

Ona göre; vatani, başlangıçta İslam enternasyonalinin bir zarfı gibi gören, sonra Osmanlı imparatorluğunun geniş coğrafyasını böyle algılayan Türkler için asıl anavatan Anadolu'dur. Geçmişte Yunan, İran, Asur, Hitit, Roma ve Bizans gibi egemenlerin müstemlekeleştirdiği Anadolu'yu yekpâre bir vatan hâline getirenler Türkler olmuştur. Dolayısıyla ülkenin egemeni ve bu coğrafyada yegâne söz sahibi olması gereken unsur Türk milletidir.

Hücum ederken ve hücum edilirken artık ortada muayyen bir cemiyet ve onun yurdu vardır. Vatan doğmuştur.....Müşterek tarihi yarattıran işlerin, felâketlerin ve saadetlerin potasında eriyip coğrafyaya dökülerek onu vatanlaştıran topluluk; akıcı olmaktan, muayyeniyetsizliğe her an namzet kütleler olmaktan çıkar, MİLLET olur. Ve artık nesiller, tarihin boyunca şu vatandan ve şu millettendir. Fertlerin hayatı için de muayyeniyetsizlik burada bitmiş, muayyeniyet başlamıştır. Bu bakımdan milliyet fikrinin esası da vatanla, vatanın doğuşu ile başlar."¹³

Ona göre; vatani, başlangıçta İslam enternasyonalinin bir zarfı gibi gören, sonra Osmanlı imparatorluğunun geniş coğrafyasını böyle algılayan Türkler için asıl anavatan Anadolu'dur. Geçmişte Yunan, İran, Asur, Hitit, Roma ve Bizans gibi egemenlerin müstemlekeleştirdiği Anadolu'yu yekpâre bir vatan hâline getirenler Türkler olmuştur. Dolayısıyla ülkenin egemeni ve bu coğrafyada yegâne söz sahibi olması gereken unsur Türk milletidir. Bu büyük milletin vatanına muhtelif vesilelerle gelip yerleşen ve Türklerin şemsiyesi altına giren diğer toplulukların bu egemenliğe boyun eğmesi gerekir. Bu konuyu ilginç bir benzetmeyle izah eden Arık şöyle der: "Alelâde bir şirketin, bir firmanın kurucularına insanlığın tanıdığı hakları düşününüz! O zaman; bir vatani kuranların millete kendi şahsiyetini vermesine hak verecek; millete gâye çizmesini doğru bulacak; bu vatana yeniden gelecekler ve bu millete katılacaklar için gerekli gördüğü şartları koşmasına minnetle boyun eğeceksiniz."¹⁴ Remzi Oğuz Arık milletin ve milliyetin hayat kaynağı

olarak gördüğü vatan toprağı Anadolu'da millî birlik ve bütünlüğün hayatî değerini çok önceden idrak etmiş, ayrılıkçı tehlikelere dikkat çekmiş ve bugün de geçerliliğini yitirmeyen uyarılarını yapmıştır. Nurettin Topçu'nun anlattıklarına göre; daha "Rejyonalist Kim dir?" başlıklı makalesini yazmadan yıllar önce, Paris'te kurduğu Türk talebe cemiyetinin açılış konuşmasında, Anadolu'nun ve milletin öz unsuru olarak gördüğü Anadolu köylüsünün dertlerini ve çözüm yollarını

anlatırken rejyonalizmin (bölgeciliğin) ne denli büyük bir tehlike olduğunu vurgular ve şöyle der: "...Asırlık tazyikler, mel'un otoriteler köylüye esaret duygusu vermiş. Alp Arslanların torunları bugün başları eğik haldedir. Bitip tükenmek bilmeyen mücadeleler, onu tüketmiştir. Bütün bunlardan başka, Anadolu için en büyük tehlike onun saf şuuruna bir zehir gibi aşılana "rejyonalizm" tehlikesidir. Şehirler, kasabalar, hatta köyler arasına ayrılık, hattâ açıkça düşmanlık tohumları serpilmiş. Anadolu'nun bir büyük vatan, bu halkın tek bir millet olduğu şuurunu ona vermezsen tehlike büyüktür. Bir köyün sefaleti öbürünü sevindiriyor. Garpta milliyetçiliği yayanlar, milletlerini tek bir mayanın mahsulü bir büyük hamur halinde ortaya koymuşlar. Millet, bu büyük birliktir. Rejyonalizm (mahalliyetçilik), bir vatanın müstemleke hâline gidişine doğru atılmış ilk adım olabilir. Yabancı şuurların anavatanda yaratabileceği bu zihniyet bizi çökertmeye kâfi gelebilir..."¹⁵ Arık, 1942 yılında yayınladığı "Rejyonalist Kim dir?" başlıklı yazısında konuyu yeniden ele alır ve yıkıcı- bölücü nitelik taşıyan siyasî rejyonalizm ile "mahallî hemşericilik" olarak adlandırılacak edebî rejyonalizmin birbirinden farklı olduklarını izah eder. Siyasî bölgecilikten bahsederken: "...Bugünkü Türkiye hâlinde yekpârelige kavuşan anavatanımızda da rejyonalist görülmemiş bir şey değildir. Ermenilerin, Kürtlerin hareketleriyle; Pontuscuların hareketini ve daha buna benzer bir iki teşebbüsü, siyaset yapan rejyonalistlerin körüklediğini biliyoruz. Bunların kökü dâima dışarıda, ecnebî memleketlerde dir ve hepsi de; târihin azametli nehirler hâlinde akıp gelerek döküldüğü bu yekpâre vatani parçalamayı; bütün Türklüğün, bütün Türklük târihinin tek mümessili kalan Türkiye'yi ortadan kaldırmayı hedef bilen ecnebî devletlerin emeline, plânına göre yürümüştür..."¹⁶ ifadelerini kullanır.

Garpta milliyetçiliği yayanlar, milletlerini tek bir mayanın mahsulü bir büyük hamur halinde ortaya koymuşlar. Millet, bu büyük birliktir. Rejyonalizm (mahalliyetçilik), bir vatanın müstemleke hâline gidişine doğru atılmış ilk adım olabilir. Yabancı şuurların anavatanda yaratabileceği bu zihniyet bizi çökertmeye kâfi gelebilir...."

Bizim fikir tarihimizde milliyetçilik olgusu ve Türk milliyetçiliği ideolojisini muhtelif çeşreleriyle uzun uzun izah etmeye girişen aydın az bulunur. Bu düşüncenin başlangıçta Turancılık rüzgarıyla yükseldiğinin bilincinde olan Arık; Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi iki büyük mücadelenin Türk milliyetçiliğinin olgunlaşmasında önemli rol oynadığını düşünür. Ona göre; Birinci Dünya Savaşı

Milliyetçilik; kısa ömürlü, cıvık bireyin hayatını, menfaatini değil, bütün bir toplumun hayatını ve çıkarlarını hedef alır. R.Oğuz Arık milliyetçiliğin temel unsurlarını sıraladıktan sonra; millet esaslı olarak kurulmuş devletlerin bu kuruluş felsefesinden vazgeçmeleri hâlinde başlarına gelebilecek felakete de işaret eder.

İslamcılık ve Osmanlıcılık akımlarının çöküşüne yol açarken; Kurtuluş Savaşı süreci de, «Turancılık» biçiminde zuhur eden ilk milliyetçiliğin hak ve mukadder yolu bulabilmesi için geçilmesi gereken bir sırat köprüsü olmuştur.¹⁷

Cumhuriyet Halk Partisi Yenişehir merkezinde sunduğu “ideal ve ideoloji” konulu konferansında: “İlim nasıl ilk şüpheden doğdu ise, bir topluluğun kaderi önünde fıskıran ilk ızdıraptan ideal doğmuştur” diyen düşünür; artık hiç bir yerde ideal(ülkü) türemediğinden, idealist(ülkü) yetişmediğinden şikayetçi olurken, bunun karşısında rakip olarak ortaya çıkan “ideoloji”nin idealizmin yerini aldığını ileri sürer. Ona göre ideolojilerin gücü realitelere doğup realitelere dayanmasından ileri gelmektedir. Arık, ilimcilik ve demokrasi olguları ile milliyetçilik ideolojisini ele alırken aynı ana fikirden hareket eder. O, her konuda olduğu gibi ilimcilik ve demokrasi kavramlarına da milletçilik ekseninden yaklaşır ve milletin yücelmesinde ve mutluluğunda bunların önemine de vurgu yapar. Toplumları birleştirici, kurucu ve olumlu bir ahlakla donatan milliyetçilik, insana kişilik kazandırarak demokrasiyle kaynaşır. Milliyet duygusu, şahsiyet kazandırdığı bireyleri -korkular ve kişisel çıkarlar değil- ortak ülküler çevresinde bir araya getirir. Milliyetçilik; kısa ömürlü, cıvık bireyin hayatını, menfaatini değil, bütün bir toplumun hayatını ve çıkarlarını hedef

alır. R.Oğuz Arık milliyetçiliğin temel unsurlarını sıraladıktan sonra; millet esaslı olarak kurulmuş devletlerin bu kuruluş felsefesinden vazgeçmeleri hâlinde başlarına gelebilecek felakete de işaret eder¹⁸:

“Her milliyetçilikte statik ve dinamik unsurlar vardır. Toprak, dil, tarih, soy gibi unsurlar milliyetçiliğin bu statik tarafını teşkil eder. Boyuna değişen fikirler aleminde millete ve milliyetçiye istikrarı, devamı kazandıran bu unsurlardır. Dinamik unsurlar milliyetçiliğin tahakkuk ettirmek istediği birliklerden doğar: Mıntıka ağzlarının üstünde bir Türk dili; yamalı bohçaya benzeyen bir demografyanın üstünde bir Türklük; birbirinden ayrı mıntıkaların esiri olan iktisadın üstünde bir iktisat birliği; hâlâ son göç ettiği, kopup geldiği yerin hasretini çeken, oranın berbat yabancı dilini veya lehçesini konuşan, yahut Orta-Çağ yerleşmesinin neticesi mahallî hemşericilikle didklenen “yokolası ayrılık”ların üstünde bir gönül birliği; tarih kaderinin eliyle çizilen sınırların korunması bahsindeki görüş birliği... ve

bütün bu birliklerin yaratacağı büyük, mütecanis millet manzarası: bu dinamik unsurlara birer misâl verir. Millete ve milliyetçiye birinci kısım nasıl istikrar veriyorsa; bu ikinci kısım unsurlar da onun ilerleme imkânlarını öylece temin ediyor....Bu unsurlar her milliyetçiliğe, o milletin politikada ve sosyal meselelerde bir istikamet, bir kadro, bir disiplin, realist bir görüş tarzına sahip olmasını emreder. Bugünün cemiyetleri arasında da bunlarsız yaşamaya imkân kalmamıştır. Bütün bu sebeplerledir ki, milliyetçilik ideolojisi üzerine kurulu duran devletlerden hangisi milliyetçiliği red ve inkâr etmişse, ederse; karşısındaki milliyetçiliği coşturmuş; kendi intiharını hazırlamıştır. ¹⁹

Yukarıda hem statik hem de dinamik bir olgu olarak vurguladığı dil birliği dolayısıyla Türkçe'yi millet ve milliyetin en güçlü nişânesi olarak gören R.Oğuz Arık; "Güzel Türkçemiz" başlıklı yazısında tarihî bakış açısı içinde Türkçenin varoluş kabiliyeti ve kudretini ortaya koyar.²⁰ Ona göre, İslamiyetin kabulünden sonraki süreçte Türkçe üç büyük rakiple boy ölçüşmek zorunda kalmıştı. Bunlar Arapça, Acemce ve Rumca idi. Arapça İslam inancının dili gibi algılandığından Türkler arasında saygıyla karşılanmış ve kabul görmüştü. Farsça (Acemce) ise İranlı memurların dili olarak devlet idaresinde ikinci dil payesine yükselmişti. Türkçenin üçüncü rakibi olan Rumca ortodoks hristiyanlığının diliydi. "Oğuz boylarından müslüman olmayanların hangisi Bizans'ın sınırları içine girmiş ve hele Ortodoksluğu tanımışsa, ondan bir daha hayır kalmamıştır. Hazer denizinin, Karadeniz'in şimâlinden geçen yolu tutup Ortodoks dininin ve Bizans siyasetinin mihverine tutulan bütün Türklerden bugün ne kalmıştır?"²¹ diye soran Arık; Ortodoksluğun Türklük ve Türkçe konularındaki yıkıcı tesirlerine vurgu yapar. Buna karşılık İslamiyetin, Türkçeyi en tehlikeli düşmanı olan Rumca'nın içinde erimekten koruduğuna inanan Arık, Türkçenin bu rakipler arasında var olabildiğini sağlayan asıl gücün bu dili kullanan Türk halkı olduğunu şu cümleleriyle ifade eder: "Bizi şimdi asıl şaşırtan ve hayran eden şey, Türkçenin bu eşsiz üstünlükler, rakipler

Arık'a göre;
Türkiye'nin ve
Türk milletinin
yükselmesini
ve yücelmesini
sağlayacak olan
millî dava tek bir
kavramla ifade
edilebilir ki; o
da milliyetçiliktir.
Vatan sevgisi
üzerine bina
ettiği milliyetçilik
kapsayıcı,
kavrayıcı,
birleştirici ve
bütünleştiricidir.
Ülkenin
en zengin
ovalarından
en değersiz
taşlarına kadar
her şey -biri
diğerinden ayrı
tutulmadan- nasıl
yekpâre Türk
vatanını teşkil
ediyorsa; bu
ülkede yaşayan
ve vatana bağlı
olan herkes de
Türk milletini
oluşturuyordu.

Milliyetçilik davasının prensiplerini ortaya koyarken hürriyetin değerine vurgu yapan Arık; adaletin hürriyetle sağlanabileceğini ama hürriyet için de millet olarak bir ve bütün kalınmasının şart olduğunu düşünür.

arasında ortadan silinmemiş olması; bugün elimize, karşımıza tam bir millet dili hâlinde çıkması; ve hele bize en ileri milletlerin ifade vasıtası hâline gelecek imkânlardan tek bir şey yitirmemiş bir halde erişmesidir. Arap, Acem, Rum dilleri, her bakımdan üstün siperleri ele geçirdiği, Türkçeye -bizzat Türkçenin hükümdarları ve hükümetleri içinde- kuyu kazıldığı halde; Anadolu'da Türklerin olduğu gibi Türkçenin de bütün canlılığıyla yaşamasını önleyememişlerdir. Bize dilimizin bir mucizesi gibi gelen bu eşsiz neticeyi, her şeyden önce Türk halkına borçluyuz. Bütün dış çevre Türkçenin düşmanı iken; ona yâr olan, onu başına tâç, gönlüne ilaç yapan Türk halkıdır."²²

Arık'a göre; Türkiye'nin ve Türk milletinin yükselmesini ve yücelmesini sağlayacak olan millî dava tek bir kavramla ifade edilebilir ki; o da milliyetçiliktir. Vatan sevgisi üzerine bina ettiği milliyetçilik kapsayıcı, kavrayıcı, birleştirici ve bütünleştiricidir. Ülkenin en zengin ovalarından en değersiz taşlarına kadar her şey -biri diğerinden

ayrı tutulmadan- nasıl yekpâre Türk vatanını teşkil ediyorsa; bu ülkede yaşayan ve vatana bağlı olan herkes de Türk milletini oluşturuyordu. Bu bağlamda Arık'ın şu satırlarını da aynen aktarmanın yerinde olacağını düşünüyoruz: "Bu davanın mahiyeti üzerinde de duralım. Bu yurdu sevmek gibi, temelini sevgiye dayadığımız bu milliyetçilik anlayışında birliğiz sanıyorum: Bu milletin dili, birinci sınıf modern bir dil olmak için, nasıl tasarruflarına sarılmaya borçlu ise; bugünün büyük milleti de, öz kütlesinin bütün temsilcilerine, tasarruflarına bağlı kalmaya borçludur. Dilimize giren, bizim olan, bizim dil kaidelerimize uyan tek kelimeyi -anlaşmamızı tehlikeye koymadan- atmayı nasıl düşünmüyorsak; millet örgümüne malolan tek insanı kaybetmeyi öyle istemiyoruz. Bizim kalan ve vatana lâyık olan insan, Türklüğün tâ kalbindedir."²³

Milliyetçilik davasının prensiplerini ortaya koyarken hürriyetin değerine vurgu yapan Arık; adaletin hürriyetle sağlanabileceğini ama hürriyet için de millet olarak bir ve bütün kalınmasının şart olduğunu düşünür. Onun milliyetçilik davasında sermaye reddedilmez; fakat kapitalist ülkeler de olduğu gibi sermayenin toplum üzerindeki egemenliğine şiddetle karşı çıkılır. Bu bakımdan halkçı bir çizgi ortaya koyan Arık'ın milliyetçiliği sosyolojik bir bakış açısı taşır. Onun milliyetçiliği, bir vatanda yaşamının tatlı ve kutsal bir şey olduğunu hissettiren sosyal güvenliği ülkede egemen kılmayı hedefler. Bütün bunların sağlanabilmesi ise "bağımsız bir Türkiye" realitesinin temel alınması gerekir.²⁴ Ülkenin ve milletin her bakımdan özgür, bağımsız ve güçlü olabilmesinin yolu kalkınmaktan geçer. Bu kalkınmanın sağlanabilmesi ise; Anadolu'nun öz ve bozulmamış varlığı olan köylünün ve köyün

kalkındırılmasına bağlıdır. Bu inançla siyasete atılan Remzi Oğuz Arık'ın kurduğu Türkiye Köylü Partisi'nin kuruluş amacında aynı hususların vurgulandığı görülmektedir.²⁵ Büyük düşünürün bu konudaki isabetli tespit ve çözüm yollarını ihtiva eden görüşlerinin, Türkiye Köylü Partisi'ni kuruluşundan yıllar önce 1934 yılında Dönüm mecmuasında yayınlanmış olması; onun ileri görüşlülüğünü ve ufkunun genişliğini göstermesi bakımlarından dikkat çekicidir.²⁶ Bu görüşlerin uzun yıllar sonra "tarım kentleri" ve "köy kent" projeleri olarak tekrar formüle edilmiş olmaları, bu bilge insanın hatırası önünde yeniden saygıyla eğilmeyi zorunlu kılıyor.

Onun ilimcilik, demokrasi ve milliyet ideolojisini tartıştığı konferansında ve diğer makalelerinin satır aralarında, günümüzde "Atatürk ilkeleri" adıyla bilinen kavramlara dair olmak üzere Atatürk'ün idealleriyle paralellik taşıyan düşünceler dikkati çeker. Onun ülküleri ve ideolojisi bütünüyle göz önüne alındığında; milliyetçiliğinin kitâbî ve ütopyik olmadığı; tarihî temellere, gerçeklere, vatanlaşmış bir coğrafyaya ve tecrübelere dayandığı görülür. Bu yönüyle de onun milliyetçiliği Atatürk'ün milliyetçilik anlayışına çok benzetilir.²⁷

Türk milliyetçiliği ülküsüne kapıldıktan sonra âlim, fikir adamı, öğretmen, politikacı ve tüm bunları toparlayan bilge kişiliğiyle tarihte yerini almış olan Remzi Oğuz Arık hakkında son olarak şunlar söylenebilir: Türkiye'nin bilim, fikir ve siyaset hayatında bir döneme damgasını vuran, Türk milliyetçiliğini -tâbiri câizse- partileştirerek siyaset sahnesine sokan ve bu çabalarıyla çok değer verdiği Türk milletine büyük bir hizmetlerde bulunan Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık; hem fikirleri, hem de onun fikirleriyle yetişmiş aydınlar vasıtasıyla 1950 sonrası Türkiye'sinde etkilerini sürdürmüştür. Bu şekilde 1950 sonrası Türk milliyetçiliğinin gelişiminde de yol gösterici bir rol oynamıştır.

Türkiye'nin bilim, fikir ve siyaset hayatında bir döneme damgasını vuran, Türk milliyetçiliğini -tâbiri câizse- partileştirerek siyaset sahnesine sokan ve bu çabalarıyla çok değer verdiği Türk milletine büyük bir hizmetlerde bulunan Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık; hem fikirleri, hem de onun fikirleriyle yetişmiş aydınlar vasıtasıyla 1950 sonrası Türkiye'sinde etkilerini sürdürmüştür. Bu şekilde 1950 sonrası Türk milliyetçiliğinin gelişiminde de yol gösterici bir rol oynamıştır.

- 1 Prof.Dr. ARIK, Remzi Oğuz Arık gibi çok yönlü bir şahsiyeti tarif etmek kadar onun görüş ve fikirlerini yorumlamaya kalkmak da zorlu bir uğraş. Çünkü onun görüşlerini en iyi anlama yolu; kendi özgün üslubunu yansıtan yazılarını bizzat okumaktan geçiyor. Hâl böyle olunca biz, yazımızda sık sık doğrudan alıntıya başvurmayı tercih ettik. Okuyucunun bu konuda bizi anlayışla karşılayacağını ümit ediyoruz.
- 2 Remzi Oğuz Arık'ın kendi yayınları ile hakkındaki yayınları kapsayan bibliyografya için bk. N. Sefercioğlu, "Remzi Oğuz Arık'ın Yazı ve Yayın Hayatı", Remzi Oğuz Arık Armağanı, hzl. H.Rıdvan Çongur, A.Ü.DTCF. Yayınları, Ankara.1987, s.243-281.
- 3 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, Remzi Oğuz Arık'ın Eserlerini Yayıma ve Anıtını Yaptırma Derneği Yayınları, Ankara.1956, s.X. Atıf yaptığımız Romen rakamlı sayfalar söz konusu kitap için Ş.Raşit Hatipoğlu tarafından yazılan Remzi Oğuz Arık'ın hayatı bahsine aittir.
- 4 ÇONGUR, H. Rıdvan "Remzi Oğuz Arık", Remzi Oğuz Arık Armağanı, hzl. H.Rıdvan Çongur, A.Ü.DTCF. Yayınları, Ankara.1987, s.240.
- 5 Yukarıdaki satırlar Nurettin Topçu'nun "Köy Kadını" kitabına yazdığı önsözden alınmıştır. bk. Remzi Oğuz R.O.Arık, Köy Kadını- Memleket Parçaları, Hareket yayınları.1967, s.13.
- 6 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.XIII.
- 7 SEFERCİOĞLU, N. age., s.244-245.
- 8 Onun kendi yazılarında ideal, idealist ve idealizm kavramlarının fikir dünyasının temel taşlarını teşkil ettikleri hemen göze çarpar. Biz yazımızda bu kavramları bazen yukarıdaki gibi Fransızca okunuşlarıyla, bazen de Türkçe karşılıklarıyla kullandık. Galiba bu kavramların Türkçe karşılıklarını kullanmak hem anlaşılır olmak; hem de nasıl bir fikir çizgisini tanımladığını anlatabilmek için daha yerinde olacaktır.
- 9 bkz. SEFERCİOĞLU, N. age., s.244.
- 10 SEFERCİOĞLU, N. age., s.244,246.
- 11 R.O. Arık, Coğrafyadan Vatana, s.VI.
- 12 Mehmet Kaplan, "Remzi Oğuz Arık ve Milliyetçilik Anlayışı", Remzi Oğuz Arık Armağanı,Haz.:H. Rıdvan Çongur, A.Ü.DTCF. Yayınları, Ankara.1987, s.233, 235.
- 13 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafya'dan Vatana, s.3-5.
- 14 ARIK, Remzi Oğuz age., s.5-6.
- 15 ARIK, Remzi Oğuz Köy Kadını, s.15-16.
- 16 ARIK, Remzi Oğuz, Coğrafyadan Vatana, s.30.
- 17 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.67-68.
- 18 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.64.
- 19 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.64.
- 20 ARIK, Remzi Oğuz "Güzel Türkçemiz", Millet, I,Sayı:3 (Temmuz 1942), s.65-70.
- 21 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafya'dan Vatana, s.17-18.
- 22 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.18.
- 23 ARIK, Remzi Oğuz Coğrafyadan Vatana, s.106.
- 24 ARIK, Remzi Oğuz, Coğrafyadan Vatana, s.107.
- 25 Türkiye Köylü Partisi: Gaye, Prensipler, Tüzük, Program, Beyanname, Türkiye basımevi, İstanbul.1952, s.3.
- 26 bk. ARIK Remzi Oğuz, *Coğrafyadan Vatana*, s.81.
- 27 KAPLAN, M. age., s.238.